

RECENZIE

GÁFRIKOVÁ, Gizela: ZABÚDANÉ SÚVISLOSTI (ŠTÚDIE O SLOVENSKEJ LITERATÚRE 17. – 18. STOROČIA). Bratislava : SAP, 2006. 274 s.

Odborné práce Gizely Gáfrikovej bývajú dostatočne garantované menom samotnej autorky, ktorá literárnu vedu profesionálne obohatila predovšetkým v oblasti slovenskej literatúry 17. a 18. storočia. Takisto jej kniha *Zabúdané súvislosti (Štúdie o literatúre 17. – 18. storočia)* bude rozsahom i úrovňou úspešným informátorom o tom, ako dôjsť k syntetickému ponímaniu jedinečnosti významu baroka pre slovenský kultúrny život.

Prvá kapitola (*Peripetie výskumu slovenského literárneho baroka*) je vydareným úsilím skompletizovať, zosystematizovať práce a vyložiť názory, ktoré súvisia so slovenským barokom a ponárajú sa do rozporuplnosti jeho problematiky. G. Gáfriková dokázala vydať osobné maximum pri dodržiavaní objektívneho hodnotenia baroka bez prehnaneho akcentu na svetskú a náboženskú alebo katolícku a protestantskú tvorbu. V kapitole *Ku koncepciám slovenského literárneho jazyka v druhej polovici 17. a na začiatku 18. storočia* autorka, tak ako na iných miestach svojej práce, prezentuje fakt, že v literárnohistorických poznámkach možno s plnou validitou poukázať na „riešené a nedoriešené“ otázky. Poskytuje pedantne spracované peripetie dobových názorov na podobu a funkciu predpisovnej literárnej slovenčiny, okrem iného na proces poslovenčovania.

K spomenutým dvom systematizujúcim a syntetizujúcim príspevkom autorka radí viac-menej štúdiu monotematickú. Aj zo slabšie zastúpenej pramennej literatúry vytlačila dôsledne všetko, čo mohlo len trochu osvetliť genézu a funkciu diela Jána Milochovského (*Milochovského verzia ideálu svetskej vrchnosti*), a sledujúc komparatívnu líniu logicky sa uberať smerom k Martinovi Rakovskému.

Celá prvá časť knihy, vyjmúc úvodné dve kapitoly, je – súhrnne povedané – venovaná

precizovaniu typologických znakov niektorých žánrových útvarov, ktoré verejnosť doteraz alebo akoby nepoznala, alebo, ako naznačuje G. Gáfriková v titule publikácie, akosi sa na ne z viacerých dôvodov zabúdalo. V centre záujmu sa nachádza predovšetkým žáner memoárov či autobiografie (Tobiáš Masník, Samuel Hruškovíc), skladby rovnajúce sa teórii štátu a rozpravám o vzornej vrchnosti (Ján Milochovský), ďalej kázne (Juraj Pavlín Bajan, Alexander Máčaj), barokovo ponímané exemplum (Imrich Terchovský, Hugolín Gavlovič) i tradičné a súčasne „nové“ napätie medzi duchovným a svetským v Gavlovičovej Valaskej škole. Kapitola *Masníkova literárna výpoveď z hľadiska tzv. dodatkov k textu* napríklad upozorňuje na unikátnosť zdanlivo okrajových textov, ktoré sa dajú výdatne zužitkovať pri medzitextových a žánrových výskumoch, keďže Masník spolu so Simonidesom vnímali marginálne ako neoddeliteľnú súčasť svojich naratívnych prozaických i poetických diel.

Druhá časť publikácie je v značnom rozsahu materiálová i prakticky objavná, napriek autorkinmu skromnému naznačovaniu, že „ide zväčša o návraty k známym a literárnohistoricky ‚vyriešeným‘ otázkam, resp. o upozornenie na nedocenené či zriedkavejšie reflektované javy a súvislosti“. Aj v príspevkoch kratšieho rozsahu však pertraktuje fenomény z významového hľadiska nijako nie nepodstatné. Pokúša sa napríklad zaradiť do literárneho kontextu dve doteraz verejnosti neznáme, príležitostné – figurálne básne, zaznamenané v kultivovanej predpisovnej slovenčine v rukopisnom révyovskom pamätníku zo 17. storočia. Podobne mapuje textologické „nevyhranenosti“ v období baroka, prednostne sa sústreďujúc na Daniela Krmana ml., koriguje doteraz zaužívanú cifru označujúcu počet Hruškovícových duchovných piesní na pôde dvoch významných neskorších vydaní Cithary sanctorum (1741, 1745) a korekciu argumentačne zdôvodňuje.

Rozsahom najdlhšia v tejto časti je štúdia *Benického Slovenské verše z heuristického a textovo-kritického hľadiska*, no tematicky presne zapadá do okruhu reflexií a vyrovnávaní sa s poznatkami, poklznutiami či nedoriešeniami doterajších literárnovedných tvrdení. Fragmentárnosť poskytnutého materiálu obyčajne poznačí výskumnú reč autora, ktorý nielen v oblasti stredoveku, ale i v oblasti časovo bližšieho baroka nedisponuje vždy dostatočným materiálom poskytujúcim bezpečné komparatívne zázemie. Gáfríkovej hypotetické tvrdenie, že dve náboženské piesne zapísané v závere rukopisu katolíka Benického sú „nepochybne evanjelickej proveniencie“, ostáva zatiaľ bez rukolapných dôkazov. Podľa nášho úsudku problém volá po serióznom vyčlenení piesňového jadra slovenského náboženského baroka (v Čechách si tento „kancionálový kánon“ všímajú viac), jadra ideovo i esteticky natoľko silného, že ho istý čas mali v repertoári obe konfesie.

Samotná autorka pokladala ďalej za potrebné vsunúť do knihy *Literárnohistorickú glossu k problému prepisu osobných mien* s polemizujúcim akcentom, korektne pojednávajúcu o písaní priezviska u starších autorov spôsobom, ktorý má podľa nej zodpovedať vlastnostiam slovenského jazykového a kultúrneho kódu.

Spoločné vydanie doteraz samostatne publikovaných kapitol prináša viacero kladov. Podčiarknuť treba najmä fakt, že publikácia v tejto podobe poskytne možnosť integrálneho pohľadu nielen na výskumný profil autorkinej bádateľskej práce, ale predovšetkým kumulovaním výsledkov jej výskumu ukáže danú problematiku v inom svetle. Vedľa seba sa objavujú nové súvislosti a zároveň vo výraznejšom rámci vstúpia nové aspekty hodnotenia týchto rozporuplných storočí. Argumentácia je hodnoverná, spoľahlivá, štylizácia premyslená, logická a jasná.

G. Gáfríková v bádateľskej pokore prezentovanou knihou výrazne posilňuje rad novodobých literárnohistorických výskumov o výsledky korektnej, poctivej a vedecky fundovanej práce.

Marta Kerulová

KOLLÁROVÁ, Ivona: VYDAVATELIA V 18. STOROČÍ. TRILÓGIA K DEJINÁM TYPOGRAFICKÉHO MÉDIA. Bratislava : VEDA, 2006. 184 s.

Pozoruhodný vedecký debut *Cenzúra kníh v tereziánskom období* (1999) naznačoval, že historické podoby cenzúry neostanú výlučnou témou bádateľského programu Ivony Kollárovej v oblasti dejín knižnej kultúry. Po niekoľkých rokoch intenzívneho pramenného štúdia na Slovensku i v Maďarsku predložila výsledky „voľného pokračovania“ svojich výskumov v podnetnej monografii *Vydavatelja v 18. storočí* s podtitulom *Trilógia k dejinám typografického média*.

Už názov napovedá, že autorka sa rozhodla pre heuristicky i metodologicky náročný projekt ozrejmenia vydavateľskej dimenzie domácej knižnej kultúry v období raného osvietenstva. Ako podotýka v úvode, jej cieľom nebolo systematické a vyčerpávajúce spracovanie vydavateľskej činnosti v danom priestore a čase; išlo jej predovšetkým o postihnutie, pomenovanie a rozbor jej podstatných javov a vývojových tendencií. Principiálnym východiskom takto sformulovanej koncepcie sa stalo autorkino úsilie „spoznať celý komplex vzťahov produkovaných typografickým médium“ v relevantných dobových súvislostiach a dynamike, ale zároveň sa vyhnúť „nadbytočným presahom“ do iných vedeckých disciplín.

Práca pozostáva z troch rozsiahlych kapitol, resp. – ako ich autorka žánrovo označuje – relatívne samostatných „prípadových štúdií“. V každej z nich sleduje vydavateľskú činnosť a jej „protagonistov“ (vydavateľov) z troch rozličných aspektov a v troch odlišných rovinách prestúpených spoločnými súvislosťami, „spojenými s textom, jeho medializáciou a recepciou“. Zároveň berie do úvahy celý komplex vonkajších špecifických činiteľov, ktoré vstupovali do uhorského vydavateľského priestoru a zreteľne ho ovplyvňovali (úpravy a usmerňovanie zo strany štátu, ekonomické a sociokultúrne podmienky a pod.).

Pri skúmaní dobových vydavateľských možností a limitov sa Kollárová sústredila na